

הכשרת מפסטר שפיסטרו בו חלב שנחלב בשבת

שאלה:

מפסטר חלב שמפסטרים בו בימי חול חלב שנחלב בשבת באיסור, האם צריך הכשרה טרם פיסטור חלב כשר למהדרין, ואם כן, איזה הכשרה בעיניך.

המגן אברהם כתב (סימן שי"ח ס"ק א') משמע ברשב"א דהקדירה (שבישלו בה בשבת) אסורה גם כן. וז"ל הרשב"א שם, שאלה, קדרה שבשל בה ישראל לצורך חולה שיש בו סכנה, אם היא אסורה מפני שבשלו בה בשבת, או מותרת מפני שאין מעשה שבת אסורין אלא לר' יוחנן הסנדלר ולא קיימא לן כוותיה, או דילמא אסורה כיון דאיכא למיגזר שמא ירבה בה לצורך בריא. תשובה, דבר ברור הוא זה לכולי עלמא שהיא מותרת, שאפילו התבשיל עצמו מותר לערב, ואפילו לר' יוחנן הסנדלר, שלא אסר רבי יוחנן אלא בשנעשה במזיד אבל לא בשוגג, דהא קתני בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו, ודוקא בשוגג באיסור הא לחולה שיש בו סכנה מותר ומצוה לבשל לו, ואין כאן מעשה שבת באיסור, ולא אסר אפילו ר' יוחנן הסנדלר אלא במעשה שבת שנעשה באיסור, וכל שכן לר' יהודה וכל שכן לר' מאיר.

כוונתו להא דתניא (ב"ק ע"א ע"א ועוד) המבשל בשבת בשוגג יאכל (אפילו הוא עצמו ואפילו בו ביום, רש"י), במזיד לא יאכל (בו ביום, והוא הדין לאחרים), דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר בשוגג יאכל במוצאי שבת (הוא בעצמו למוצאי שבת, ובו ביום לא הוא ולא אחרים), במזיד לא יאכל עולמית (הוא עולמית, אבל אחרים אוכלים), רבי יוחנן הסנדלר אומר, בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו, במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים.

וזהו דקאמר הרשב"א שאפילו ר' יוחנן הסנדלר לא אסר במזיד לכולי עלמא עולמית ובשוגג לעצמו עולמית ולאחרים עד מוצאי שבת, אלא אם בישל באיסור, אבל כשבישל לצורך חולה אין כאן מעשה איסור בשבת ואפילו המאכל עצמו מותר וכל שכן הקדירה. וכל שכן לר' יהודה דאפילו במזיד באיסור מותר המאכל לאחרים למוצאי שבת, ובשוגג מותר גם לעצמו למוצאי שבת, וכל שכן כשאין כאן מעשה שבת באיסור שהמאכל עצמו מותר וכל שכן הקדירה. וכל שכן לרבי מאיר שאפילו במזיד באיסור מותר לעצמו למוצאי שבת, ובשוגג מותר לו אפילו בו ביום, וכל שכן כשלא נעשה באיסור, וכל שכן שהקדירה מותרת.

מזה שהתיר הרשב"א הקדירה רק כשנתבשל בו לצורך חולה הבין המג"א בדעתו שבכל אופן שהמאכל אסור אסורה גם הקדירה.

ואם כן לר"מ אם בישל בשוגג שהמאכל מותר גם לו בו ביום אז הקדירה ג"כ מותרת אפילו לעצמו בו ביום, ובמזיד שהמאכל מותר לו ולאחרים למוצ"ש, הקדירה ג"כ מותרת אפילו לעצמו למוצ"ש. ולר' יהודה שבשוגג אסור גם לאחרים בו ביום, הקדירה נמי אסורה אפילו לאחרים בו ביום, ובמזיד שהמאכל אסור לו לעולם הקדירה ג"כ אסורה לו לעולם, אבל לאחרים שהמאכל מותר למוצ"ש אז הקדירה ג"כ מותרת. ולר' יוחנן הסנדלר בשוגג המאכל והקדירה מותרים למוצ"ש לאחרים, ובמזיד המאכל והקדירה אסורים עולמית.

נמצא שלדעת המחבר (או"ח סימן שי"ח סעיף א') שפסק המבשל בשבת במזיד אסור לו לעולם, ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד, ובשוגג אסור בו ביום גם לאחרים ולערב מותר גם לו מיד,

סבירא ליה להרשב"א שהמבשל במזיד הקדירה אסורה לו לעולם ולאחרים מותר למוצ"ש מיד, ובשוגג הקדירה אסורה לכו"ע בו ביום, ולערב מותרת הקדירה גם לו.

וכן כתב במחצית השקל, שהאיסור הוא רק לעצמו דז"ל דהקדירה אסורה ג"כ, דהא לגבי דידיה בלוע מאיסור. הרי הא דפליטת הקדירה אסורה הוא כיון דלגבי דידיה שהמאכל אסור הרי הקדירה בלוע מאיסור, אבל למי שהמאכל מותר גם הקדירה מותרת.

וכן כתב בשלחן ערוך הרב (סימן שי"ח סעיף א') וז"ל המבשל בשבת או שעשה אחת משאר מלאכות, במזיד אסור לו לעולם ליהנות מאותה מלאכה משום קנס, וגם הקדרה שבישל בה אסורה לו לעולם, מפני שהיא בלועה מדבר האסור לו, אבל לאחרים מותר אף התבשיל במוצאי שבת מיד, ואין צריכים להמתין בכדי שיעשו אף אם בישל בשבילם, שלא הצריכו להמתין כן אלא בנכרי העושה בשביל ישראל, שאם נתיר לו ליהנות במוצאי שבת מיד יש לחוש שמא יאמר לו לעשות בשבת כדי שיהיה הדבר מוכן לו במוצאי שבת מיד וכו' ולכן הצריכו להמתין בכדי שיעשו גם לאחרים וכו', אבל אין לחוש כלל שמא יאמר לישראל לעשות לו מלאכה בשבת בשביל ליהנות ממנה במוצאי שבת מיד, ועוד שהישראל לא ישמע לו שאין אדם חוטא ולא לו.

כלשון הזה ממש כתב המשנה ברורה (סק"ה) וז"ל למו"ש מיד, ואפילו למי שנתבשל בשבילו, דלא בעינן להמתין בכדי שיעשה אלא במלאכה הנעשית על ידי אינו יהודי בשביל ישראל, משום דקל בעיניו איסור דאמירה לער"ג, ויבוא לעשות כן פעם אחרת כדי שיהיה מוכן לו במו"ש מיד, אבל דבר שנעשה על ידי ישראל בידים, ודאי ליכא למיחש דעל ידי זה שנתיר למו"ש מיד יבא פעם אחרת לומר לישראל לבשל לו בשבת בשביל זה, ועוד שהישראל לא ישמע לו דאין אדם חוטא ולא לו.

מקור הטעמים להיתר לאחרים במו"ש מיד הם בט"ז ובמג"א, שהט"ז סק"א כתב טעם הא', והמג"א סק"ב כתב טעם הב'. וכבר ביארו האחרונים אם יש נפק"מ בין הטעמים ואכמ"ל.

אם המאכל עצמו מותר כל שכן שהקדירה מותרת. וכן כתב השבות יעקב (ח"ב סימן כ"א) וז"ל: ומהדברים אלו הוציאו אחרונים המשמעות מתשובת הרשב"א לאסור הכלי, היינו בבישולו במזיד שאסור לו התבשיל עולמית, גם הכלי הבלוע ממנו אסור לו עולמית, משא"כ למי שהתבשיל מותר לערב, כגון במזיד ולאכול לאחרים אחר שבת, גם הכלים מותרים, עיי"ש.

ובפרמ"ג סק"א עיין מ"א, וכן כתב עולת שבת (ס"ק ב') בשם הרשב"א (ז"ל שם ואם מותרים לבשל בקדירה שבישלו בו בשבת עיין בתשובת הרשב"א סימן קע"ה), ועיין יו"ד סימן קי"ג סעיף י"ו (כלים שבישל בהם הגוי לפנינו דברים שיש בהם משום בישולי גוים צריכים הכשר ויש אומרים שאינם צריכים), ומשמע לכאורה הוא הדין כאן מהני הגעלה על כל פנים, דלית ביה עיקר מן התורה וכו' ומיהו צריך ששים נגד הבלוע, דחמוד מבישולי עכו"ם, עיין יו"ד סימן קי"ג (ש"ך ס"ק כ"א) מזה (ואם נתבשל בהן בדיעבד ויש רוב בתבשיל שרי, דבישולי גוים בטלים ברוב).

והנה במשמרת הבית (בית ד' שער ד') כתב הרשב"א וז"ל בכל שאר האיסורין שאיסורן נוהג בכל זמן, מן הדין הוא שאם נבלעו בכלי שבחן אפילו נפגמו בתוך דפני הכלי שיהא אסור לבטל, משום דאיכא למגזר השתא שאם תתיר את זה שאינו בן יומו יבואו להתיר אפילו בן יומו לפי שאין פגמו ניכר, וכן בכל האיסורין, אבל חמץ שכבר עבר זמנו ואי אפשר לבוא בו עכשיו לידי איסור בדמיונו (בדומה לו), לשמואל מותר (עיין פסחים ל' ע"א), ואפילו לרב היו סבורין דהוא הדין והוא הטעם, ואמר דלא דלרב ודאי איכא למיגזר אטו מינו משום דלדידיה אפילו לאחר זמנו אסור, וזה נכון. ומעתה בין שאר האיסורין ובין בבשר בחלב לא יש כלום לחלק, ובכולן כלי שאינו בן יומו אסור

להשתמש בו לכתחלה.

והביאו הפרמ"ג (יו"ד סימן צ"ג שפ"ד סק"ג) וז"ל ואמנם הרשב"א פירש פירוש מחודש, דנותן טעם לפגם דאסור לכתחילה אטו בן יומו, היינו באיסור דשייך בכל יום גזרינן אם תתיר באינה בת יומא יבוא להתיר שיבשל איסור היום ואחר כך היתר, מה שאין כן חמץ לאחר הפסח כל ימות השנה מותר, לא שייך בחמץ שעבר הפסח הבלוע תוך הקדירה אטו יבשל היום, דהאידינא היתרא הוא, כן הוא תוכן כוונתו שם.

וכתב שם בסוף דבריו וז"ל ומעתה יצא לנו דין חדש כמו שאבאר המשל בזה, קהל שאסרו שחיטת כל השוחטין עד זמן פלוני והוזה שחיטתן כנבילה וכו', ובתוך הזמן בישלו בכלים, או אחד שנדר כל מה שישחוט פלוני בתוך אותו זמן וכדומה בנדירים שאסר על עצמו עד זמן פלוני, ובישלו תוך הזמן, שרי לאחר הזמן נותן טעם לפגם כהאי גוונא, כיון דעתה ליכא למיגזר דעתה היתר הוא כמו חמץ בפסח, וממילא הוא הדין חמץ שעבר הפסח ועבר בל יראה ונבלע בקדירה כדי נתנית טעם, אפילו הכי שרי לאחר מעת לעת וכאמור.

וכן באו"ח אהא דכתב הרמ"א (סימן תמ"ז סעיף א') מיהו כלים שנתבשל בהם מותרים לאחר הפסח ואין צריכין שבירה או הגעלה, כתב הפרמ"ג גם כן האי טעמא וז"ל אפילו בלעו הרבה חמץ של ישראל בפסח בעין, ואסור באכילה ובהנאה, אפילו הכי לא שייך למגזר אחר הפסח שאינו בן יומו אטו בן יומו, דלאחר הפסח חמץ מותר הוא, עיין מה שכתבתי בפריי ליו"ד (סימן ק"ב שפ"ד ס"ק ט"ז) בשם הרשב"א ז"ל במשמרת הבית מזה. והביאו המשנה ברורה (שם סק"ד).

ועל פי זה כתב בדעת תורה (או"ח סימן שי"ח) אם כן יש להקל גם בנדון דידן אחר מעת-לעת. וכתב שם וז"ל וכבר כתב כן הפמ"ג בא"א סימן רנ"ג ס"ק ל"ט דהכא (שגם הקדירה נאסרת) מיירי בכלי מתכות (כיון דאפשר להגעילו הוי כלכתחילה) או תוך מעל"ע.

עוד כתב שם וז"ל ועיין פמ"ג בא"א כאן סק"א (שציין למה שכתב ביו"ד סימן קי"ג ס"ט"ז, בדין כלים שבישל בהם עכו"ם, דאף להאוסרים בלי הגעלה אם כלי חרס הוא מגעילו ג' פעמים ודיו מפני שאין לאיסור זה עיקר בדאורייתא) ואם כן הוא הדין בנדון דידן (בקדרה שבישלו בה בשבת) משמע לכאורה דמהני הגעלה, ומיהו צריך ששים נגד הבלוע, דחמיר מבישול עכו"ם.

מכל זה משמע שאחר מעל"ע מותרת הקדרה שבשלו בה בשבת גם למי שנאסר המאכל אפילו בלא הגעלה, כיון שאין שייך לגזור אטו בן יומו כהרשב"א הנ"ל, אלא שהחמיר הפמ"ג בכלי מתכות כיון דאפשר בהגעלה הוי כלכתחילה. ועיין עוד פרמ"ג יו"ד סימן ק"ב שפ"ד בסופו דאולי אסור רק לבשל תוך מעל"ע במוצ"ש מיד ונשאר בצ"ע.

אבל הגאון רבי ידידיה טיאה וייל אבד"ק קארלסרוא זצוק"ל (בן הקרבן נתנאל, נולד בשנת תפ"ב, תלמיד מובהק הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצוק"ל, מודפס בספר זכרון "דרור יקרא"), כתב וז"ל ויש לספק אי כוונתו דהקדירה אף בחול אסורה כמו המאכל או דלמא דוקא בשבת הוא דאסור אבל בחול מותרת הקדירה דאינה מיכל אכלי ולדידן מסתם וכו' (עיין חולין דף נ' ע"א) ר"ל כיון דלאחרים מותר אפי' המאכל ולדידיה נאסר אף הקדירה, ותו דא"כ גם במבטל איסור דקניס לדידיה כדאיתא ביו"ד סי' צ"ט סעיף ה' תהיה הקדירה אסורה, ולא מצינו כן בשום פוסק, לכן נ"ל דהמיקל לא הפסיד וכמדומה דהעולם נוהגים היתר בקדרה בחול.

הרי דאפילו האוסרים אינם אוסרים אלא למבשל עצמו אבל לאחרים מותר למוצ"ש מיד, והמקיל שהביא מנהג העולם להיתר מתיר גם למבשל.

אלא שעומד בפנינו מה שכתב המגן אברהם (סימן שי"ח סק"ב) וז"ל נראה לי דלמי שנתבשל בשבילו הוי גם כן דינו כמו הוא עצמו, כמו שכתוב ביו"ד סימן צ"ט סעיף ה', דהכא נמי טעמא משום קנסא. ומיהו מדברי הרב בית יוסף שם משמע דוקא התם חיישינן שיאמר לעכו"ם לבטלו, אבל הכא הא בלאו הכי צריך להמתין בכדי שיעשה כשבשילו עכו"ם, ולישראל לא חיישינן דאין אדם חוטא ולא לו וכו'.

נמצא דלסברא ראשונה שכתב המג"א שהתבשיל אסור גם למי שנתבשל בשבילו, אולי גם הקדירה אסורה לו, כנ"ל שבכל אופן שהתבשיל אסור גם הקדירה אסורה. אבל מדברי המג"א משמע שפסק הלכה כב"י דלמי שנתבשל בשבילו מותר, וכן משמע בפרמ"ג (א"א שם).

והנה מקור הלכה זו שקנסו גם עבור מי שנתבשל בשבילו, כתב המג"א שהוא ביו"ד סימן צ"ט סעיף ה' גבי ביטול איסור לכתחילה, שכתב שם המחבר אין מבטלין איסור לכתחילה וכו' עבר וביטלו כו' ואם במזיד אסור למבטל עצמו אם הוא שלו וכן למי שנתבטל בשבילו. וכתב הט"ז (סק"י) פירש רש"ל וכו' דהיינו דווקא שידע זה שנתבטל עבורו וניחא ליה, אפילו לא צוה אותו לבטלו, אבל אם לא ידע ממנו שרי דהרי הוא כשווגג וכו'.

ובהגהת רעק"א (שם) ז"ל ואם ביטל על הסתם למי שירצה לקנות, הרי הוא כמו שנעשה בשבילם ביחוד ואסור לכולם, תשובת הריב"ש סימן תצ"ח, ונשמע מזה דאף מי שנתבטל עבורו לא ידע מזה ודלא כט"ז ס"ק י'.

והפרמ"ג (מש"ז סק"י) הביא שהפרי חדש (ס"ק י"ג) מחמיר שאפילו לא ידע מי שנתבטל בשבילו, והפרי תאר (ס"ק ט') הסכים לט"ז ורש"ל דהוה זה שנתבטל בשבילו שווגג, ואין בדין לאסור עליו. ועיין חוות דעת (חידושים סק"י) ובאר היטב (למהר"י טיקטין סק"ט) שפסקו גם כן כמהרש"ל.

והכי נמי בנדון דידן, כמו שכתב הכתב סופר (שם) וז"ל לפע"ד פשוט כיון דלמד המג"א דלמי שנתבשל בשבילו אסור כמו למי שנתבטל בשבילו שביו"ד סימן צ"ט, ושם נאמר בטו"ז סק"י בשם מהרש"ל דוקא בידעתו וברצונו של מי שנתבטל בשבילו, והפרי חדש חולק עליו, וכבר הסכים עם המהרש"ל הטו"ז ופרי תאר ופרי מגדים, והכא נמי במבשל בשבת בשביל אחר, בידיעתו ורצונו של מי שנתבשל בשבילו תליא מלתא דאיסור.

וכתב שם עוד וז"ל וכל זה לפמ"ש המג"א תחלה, אבל למסקנת המג"א דלמי שנתבשל בשבילו מותר, לפמ"ש הבית יוסף ביו"ד הטעם דלמי שנתבטל בשבילו אסור דחיישינן שמא יצוה לעבד או לנכרי, וזה לא שייך כאן, ולישראל לא חיישינן שיצוה שלא ישמע לו, ועיין פרמ"ג שכתב גם למ"ש הב"י דחיישינן שמא יצוה לישראל לבטל משום דלא משמע לאינשי איסורא, אבל במבשל בשבת בוודאי לא חיישינן דאפילו לעשות איסור דרבנן בשבת לא ישמע לו עיין בו. ונקטו האחרונים עיקר כמ"ש המג"א בסוף דבריו עפ"י ב"י הנ"ל, ועיין באליה רבה ובתוספות שבת ופרמ"ג וכו'.

אלא שכתב הכתב סופר (שו"ת או"ח סימן נ'), בשאלה שם מיירי בפונדק ישראל מבשל בכל שבת ושבת עבור אוכלי שולחנו כמו בחול ויש בין האוכלים מזידים שווגגים ומוטעים) וז"ל אבל זה נראה לי פשוט דדוקא במי שמבשל במקרה בשביל אחר, גם שהוא לדעתו ורצונו, לא חיישינן שמא יצוה לאחר, דלא ישמע לו ולא שכיח, וכל כי האי לא קנסי, אבל בנדון שלנו שמבשל הפונדק בקביעות מידי שבת בשבתו לאחרים דמקפידים לאכול מבושל בן יומו, וזה פרנסתו של פונדק זה תמיד בחול ובשבת, בוודאי קנסא קנסי רבנן לאלו שנתבשל בשבילם כמו להמבשל עצמו, הגם כי בשביל זה לא יחדלו מלפשוט דהא אוכלים בשבת עצמו, אנו אין לנו אלא קנס חכמים לאסור למבשל

במזיד לעולם, שהוא הדין למי שנתבשל בשבילו בידיעתו ולרצונו כבנידון שלנו דשייך שיצוה לו בפעם אחרת, דחל עליו קנס חכמים, כנ"ל פשוט, עכ"ל.

ובאמת כבר קדמו בזה הפרי מגדים (סימן שכ"ה א"א ס"ק כ"ב) וז"ל וכ"ש במומר לעכו"ם כהאי גוונא, אם בישראל המומר מעצמו לישראל במזיד אסור למי שנתבשל בשבילו, דלא שייך אין אדם חוטא ולא לו. והובאו דבריו בדעת תורה (סימן שי"ח סעיף א' ד"ה ובדין). אלא שיש לחלק בין מומר לעכו"ם למומר לחלל שבת בפרהסיא, עיין שו"ת דבר יהושע (ח"ב סימן מ"ו) באריכות.

אלא שעל עצם יסוד המג"א שהאיסור כאן הוא משום דחיישינן שמא בפעם אחרת יאמר לעבד או לעכו"ם לבשל עבורו, חולק עליו בספר מנורה הטהורה (תלמידו של הרבי רבי בער ממעזריטש, חבר של הגה"ק בעל הפלאה, ואחיו הרבי רבי שמעלקא, הרבי רבי אלימלך, ואחיו הרבי רבי זושא) וז"ל (קני המנורה סימן שי"ח סק"ג) עוד כתב המג"א נ"ל דמי שנתבשל בשבילו הוי ג"כ כמו הוא עצמו וכו' מיהו מדברי הרב ב"י שם משמע דווקא התם חיישינן שיאמר לעכו"ם לבטלו, אבל הכא אם יאמר לעכו"ם יצטרך להמתין בכדי שיעשו, וכשיאמר לישראל לא חיישינן ע"ש, ואין לשונו מדוקדק דהא דאסרו כאן לו לעולם ע"ש, אין הטעם שלא יעשה כן פעם אחר, דא"כ בכדי שיעשו סגי, וממילא אין ענין לדברי הרב דב"י דלשם לכאן, אלא דכן יש להסתפק דלמא כאן דקנסו לו לעולם משום דעבר אדאורייתא, ממילא י"ל דמי שנתבשל בשבילו לא חשיב כמו הוא עצמו, עיי"ש עוד. והובאו דבריו בתהלה לדוד (אות ו', ז'), עיי"ש שהאריך בזה עוד.

ואם כן גם בישראל מומר אין לאסור למי שנתבשל עבורו, ודינו של הפרמ"ג והכת"ס אינם אלא לסברת המג"א שהשווה הך דהכא להלכה דביטול איסור, אבל לדעת מנורה הטהורה אין מקום להחמיר בזה.

ואפילו לסברת המג"א להשוות הדינים שע"פ החמירו הפרמ"ג והכת"ס בישראל מומר, יש לדון להקל בנדון דידן, דדוקא במעשה הפונדק שהקונים "מקפידים לאכול מבושל בן יומו, וזהו פרנסתו של הפונדק תמיד בחול ובשבת" (כלשונו של הכת"ס), ואם לא יספק להם את מבוקשם יפסיקו לאכול אצלו הן בחול והן בשבת, אבל בנד"ד שהקונים חלב תנובה אינם דורשים דוקא חלב שבת, ואם תנובה תהיה סגורה בשבת, לא יהא פוצה פה ומצפצף מצד הקונים שרוצים דוקא חלב טרי משל שבת, ובוודאי שלא יפסיקו לקנות חלב תנובה בגלל זה, וא"כ שוב אנחנו דנים אם קנסו חז"ל באופן ש"אין לחוש כלל שמא יאמר לישראל לעשות לו מלאכה בשבת". ואם כן גם אין משום לפני עור או מסייע לדבר עבירה, כיון שהקונה אינו מבקש חלב שבת דוקא, וקונה מה שיש בחנות.

עוד יש לחלק דבפונדק הפונדקאי בעצמו המחלל שבת הוא המוכר, והוא מחלל שבת עבור הקונים, לכן יש מקום לאסור לכל הקונים כאלו נתבשל עבורם, אבל בנד"ד שהעובדים המחללים שבת אינם המוכרים, והם אינם עושים בשביל הקונים, ואין להם שום ענין אם הקונה יקנה או לא, וכל מה שהם עושים הוא בעבור בעל הבית שצויה להם לעבוד בשבת, ואם כן אין הקונים בכלל "מי שנתבשל בשבילו", כי לא בשבילם הם מחללים שבת. אלא שיש לאסור לבעה"ב למכרו כיון שצויה לחלל שבת. אבל גם זה דוקא להקונה מבעה"ב, אבל הקונים בחנות עליהם אין איסור לקנות, ולבעל החנות אין איסור למכור, כיון שאינו נהנה מחילול שבת עצמו, וכל העבירה שלו הוא משום לפני עור או מסייע לדבר עבירה.

אח"כ מצאתי שני החילוקים האלו בשו"ת דבר יהושע (שם) עיי"ש באריכות.

והכתב סופר (הנ"ל) במסקנת דבריו אחרי כל האריכות כתב וז"ל ואחר הדברים האלו נקיטנא

בקצרה דינים היוצאים לנו מדברינו, א' גם לפי מה דמשמע ליה למג"א ושתקו ליה אחרונים הבאים אחריו מתשובת הרשב"א דפליטת הכלים אסורה ואוסרת התבשיל שנתבשל בתוכה (שלדעת הכת"ס עצמו אין הוכחה לזה מהרשב"א עיי"ש), מ"מ מותר למי שלא נתבשל בוודאי עבורו לקנות מן הפונדקי מתבשילין שנתבשלו בכלים אלו, דהא לא נהנה הפונדק מבלוע שיש בכלי דבשביל זה לא יקנה ביוקר, ועיין או"ח סימן תס"ז. ב' נראה דיש להקל בפליטת הכלים אפילו למבשל עצמו מטעמים שכתבתי דרוב או כ"ע מודים דפליטה זו מותרת, ועכ"פ בדיעבד שכבר נתבשל דיש להתיר התבשיל, כעין כלי שאינו ב"י דהכלי אסור והתבשיל מותר, ועיין בהג"א שילהי ע"ז כיון דכלי אסור שוב ל"ש שיבשל בו. ג' תבשיל שנתבשל בשבת נ"ל דמותר לערבו לכתחלה וסגי בביטול חד בתרי כנ"ל להלכה, ולמעשה לא סמך לבי להקל נגד גדולי האחרונים, רק לענין פליטת כלי דמותר לבשל בקדירה לכתחילה חד בתרי, וכל שכן בכלי שדרכו להשתמש ביותר מחד בתרי, דאיכא נמי שיטת רשב"א דמותר לבטל לכתחילה בכל איסורים אפילו דאורייתא, הגם דלהלכתא לא נקטינן כוותיה מ"מ חזי לאצטרופי כאן, ויצאנו גם תשובת רשב"א לדעת המג"א.

והנה אנחנו דנים להשתמש בימות החול במפסטר שפיסטרו בו חלב שנחלב בשבת, בוודאי לכתחילה צריך הכשרה, והשאלה היא איזה הכשרה נדרשת, עלינו לקחת בחשבון כל מה שהבאנו לעיל, והוא:

אם כוונת הרשב"א הוא כהבנת המג"א לאסור פליטת הקדירה, או כדעת האחרונים שפירשו דברי הרשב"א באופן אחר, ואם זהו כוונת הרשב"א יש לדון אי קיי"ל כהמג"א. וכבר הבאנו שהגר"י טיאה חולק על המג"א וכתב "וכמדומה שהעולם נוהגין היתר בקדירה". אבל על זה יש לנו להשיב שמצאנו שרוב האחרונים הביאו דעת המג"א, וגם הכת"ס שחולק על המג"א בהבנת דעת הרשב"א לא מלאו לבו להקל נגד כל האחרונים שהביאו דבריו בסתם.

כבר הבאנו שפליטת הכלים אוסרת רק למי שהתבשיל אסורה, אבל למי שהתבשיל מותר בוודאי אין פליטת הכלים אוסרת. ואם כן יש לדון אם התבשיל אסור גם למי שנתבשל בשבילו, וכיון שהתבשיל אסור גם הקדירה אסורה, או שהאיסור הוא רק למבשל עצמו כדעת המג"א וכדבריו נקטו האחרונים כנ"ל בכת"ס. ובנידון דידן השאלה היא אם החלב שנחלב בשבת אסור גם למי שנחלב בשבילו או לא*.

ואם נחמיר כדעת הפרמ"ג שבמומר לעכו"ם יש לאסור, יש לדון אם גם במחלל שבת יש להחמיר כדעת הכת"ס, או שאין לאסור כמ"ש במנורה הטהורה הנ"ל.

ואפילו אם נחמיר במומר לחלל שבת, יש לדון אם כהפרי חדש שאוסר בכל אופן, או כמהרש"ל שאינו אסור אלא למי שנחלב בשבילו ביודעין וניחא ליה, וכוותיה פסקי ה"ט"ז, הפרי תאר, החוות דעת, והבאר היטב, והכתב סופר כתב שגם הפרמ"ג פסק כוותיהו.

ואפילו אי קיי"ל כהפרי חדש, האם נקטינן כדעת הריב"ש המובא ברעק"א שכל הקונים נחשבים כמי שנחלב בשבילם.

ואפילו לדעת הריב"ש, דלמא בנד"ד שאין דרישה מצד הקונים, והרפתנים אינם מחללים שבת בשביל הקונים, מודה ריב"ש שאין לאסור על כל הקונים.

* הערת העורך: אחד מחברי ועדת מהדרין העיר אל נכון שמכיוון שתנובה מפרידה בין חלב רגיל למהדרין, הרי שהחלב שנחלב בשבת לא נחלב עבור צרכני המהדרין שלא מוכנים לקבלו וממילא זה לא נחלב בשבילם.

ואם ננקוט בסעיפים ג' ד' ה' ו' הנ"ל לחומרא הרי לא מצאנו כל זה אלא לגבי האיסור לאכול התבשיל, אבל לענין פליטת הכלים שבעצם האיסור "אין לפנינו מי שאוסר אלא הרשב"א בתשובה" (כלשונו של הכת"ס), וגם על זה יש מפקפקים, האם נחמיר גם בזה בכל החומרות הנ"ל, ונצטרך הכשרה כמו בכלים הבלועים מאיסור.

והנה אם נחמיר בכל הנ"ל, וגם נחשוש לשיטת הפרמ"ג דחמיר קדרה שבישלו בה בשבת מקדרה שבישל בה עכו"ם, עדיין יש לדון מה דינו של קדרה שבישלו בה חלב שנחלב בשבת.

ואם נאמר שדינו כקדירה שבישלו בה בשבת, אזי צריך להמתין מעל"ע בינו לבין פיסטור חלב מהדרין, כמו שמחמירים בבישול עכו"ם, ואם מכשירים בתוך מעל"ע צריך ששים נגד הבלוע. ואין להקל עפ"י דעת הרשב"א דכיון שעכשיו זה היתר אין לגזור אינו בן יומו אטו בן יומו, שהרי המפסטרים הם ממתכת, ובכלי מתכות החמיר הפרמ"ג דהוי כלכתחלה כיון שאפשר להכשירו.

אבל אם נקל מכח הסברות הנ"ל אזי אין צורך בהכשרה כלל.

ואפילו אם נחמיר דבעי הכשרה, אבל כדעת האחרונים הנ"ל שבמעשה שבת אין צורך בהמתנת מעל"ע, יש לצדד ולהקל בהכשרה על ידי פיסטור חלב מהדרין שלא ימכר ככשר למהדרין, וזה יחשב כהגעלה כיון שזה יגיע לטמפרטורה בו פיסטור בשבת.

וביותר יש להקל ולהתיר על ידי CIP (cleaning in place) נקיון שעושים במפעלים כשכל המכונות נשארות במקומם כמו בעת הייצור, וזה במים רותחים עם חומרים, שהחומרים פוגמים את הבלוע, והמים מגיעים לטמפרטורה גבוה יותר מטמפרטורת הפיסטור. כ"ז נלענ"ד, והשי"ת יצילנו משגיאות.

הערת העורך: יעויין במאמרו של הרב יעקב מאיר שטרן יו"ר ועדת מהדרין בחוברת בנתיב החלב א, שמביא שהיד יהודה והמטה יהודה חלקו על המג"א ולדעתם אין לאסור את הכלים, ושגם אליבא דהכתב סופר, שהוא זה שמחמיר באיסור הנאה לאחרים ממלאכה שנעשתה בשבת ע"י יהודי במזיד - אין להחמיר בכלים. וראה עוד במאמרו של הרב יעקב מאיר שטרן, שדן לחלק בין קדרה שבישלו בה בשבת ובין קדרה שבישלו בה תבשיל שנתבשל בשבל כבנידון דידן. וראה גם מאמרו של הרב שלמה זולדן בנושא זה בנתיב החלב הנ"ל.